

ПРАВОВА ПРИРОДА ІДЕНТИФІКАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

LEGAL NATURE OF IDENTIFICATION IN THE INFORMATION SPACE

Ярема О.Г., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
Львівський державний університет внутрішніх справ

У статті розглянуто правову природу ідентифікації у інформаційному просторі. На підставі комплексного системного аналізу зазначено, що у сучасних умовах з позиції інформаційного права ідентифікацію доцільно розглядати як інформаційний процес, спрямований на встановлення суб'єктного та об'єктного складу суспільних відносин. Ідентифікація здійснюється на основі ідентифікаторів або їх сукупності. Ідентифікація в інформаційному просторі як об'єкт правового регулювання вельми різноманітна. Вказано, що з огляду на те, що значення науково-обґрунтованої класифікації для створення концептуальної моделі правового забезпечення ідентифікації є одним з ключових аспектів, виділені критерії як підстави її систематизації, до яких віднесено суб'єктно-об'єктний склад ідентифікації, характер застосовуваних технологій і технічних засобів, стан інформаційної інфраструктури ідентифікації, специфіка використовуваних ідентифікаторів, методи правового регулювання суспільних відносин у сфері ідентифікації, інші критерії. Результати аналізу існуючих систем ідентифікації в інформаційному просторі дозволяють зробити висновок про залежність правових аспектів ідентифікації від природи та властивостей застосованих інформаційних технологій і систем, які не тільки трансформують технологічні процеси, але й визначають правове регулювання ідентифікації. Розвиток інформаційної інфраструктури ідентифікації в умовах цифровізації економіки набуває особливого значення. Це сукупність організаційних, програмно-апаратних компонентів, баз даних і засобів зв'язку, що забезпечують процеси ідентифікації, інформаційної взаємодії в ході здійснення. Зазначено, що на сучасному етапі розвитку інформаційного права ідентифікація розуміється як поєднання процесу та результату в інформаційному просторі. Це може розглядатися як доказ існування юридичного факту, а в певних випадках бути юридичним фактом, що породжує, змінює або припиняє правовідносини в інформаційній сфері.

Ключові слова: ідентифікація, інформаційний простір, правова природа, інформаційне право, юридичний факт.

The article considers the legal nature of identification in the information space. On the basis of a complex system analysis, it is indicated that in modern conditions, from the point of view of information law, it is appropriate to consider identification as an information process aimed at establishing the subject and object composition of social relations. Identification is carried out on the basis of identifiers or their combination. Identification in the information space as an object of legal regulation is very diverse. It is indicated that in view of the fact that the importance of a scientifically based classification for the creation of a conceptual model of legal support for identification is one of the key aspects, criteria are selected as the basis for its systematization, which include the subject-object composition of identification, the nature of the applied technologies and technical means, the state of the information infrastructure of identification, the specifics of the identifiers used, methods of legal regulation of social relations in the field of identification, other criteria. The results of the analysis of the existing identification systems in the information space allow us to draw a conclusion about the dependence of the legal aspects of identification on the nature and properties of the applied information technologies and systems, which not only transform technological processes, but also determine the legal regulation of identification. The development of the information infrastructure of identification in the conditions of digitalization of the economy is of particular importance. This is a set of organizational, software and hardware components, databases and means of communication that ensure the processes of identification, information interaction during implementation. It is noted that at the current stage of information law development, identification is understood as a combination of process and result in the information space. This can be considered as evidence of the existence of a legal fact, and in certain cases be a legal fact that creates, changes or terminates legal relations in the information sphere.

Key words: identification, information space, legal nature, information law, legal fact.

Постановка проблеми. Поточний період розвитку держави характеризується активним упровадженням цифрових технологій в усі сфери суспільного життя. У галузі інформаційних технологій, Інтернету, цифрової економіки правові рішення мають високу технологічну залежність від природи і особливостей функціонування технологій, які дозволяють здійснювати більшість процесів віддалено на основі електронних форм взаємодії. Всі технологічні інновації у цій сфері вимагають правового забезпечення інформаційної безпеки і організації необхідного рівня довіри, що досягається за допомогою ідентифікації взаємодіючих сторін і об'єктів.

Аналіз стану дослідження. Окремі проблеми цієї тематики досліджуються в працях О. В. Арістової, О. А. Баранова, К. І. Белякова, В. М. Брижка, Р. А. Каложного, О. В. Копана, В. К. Конаха, Б. А. Кормича, О. В. Коржа, О. В. Кохановської, О. В. Марущака, В. Г. Пилипчука, Н. А. Савінової, М. Я. Швеця і інших. Водночас, подальшого поглибленого вивчення потребують ряд теоретичних та практичних аспектів ідентифікації в інформаційній сфері у контексті розвитку інформаційних технологій і систем, адаптації національного законодавства до вимог Європейського Союзу.

Метою статті є дослідження правової природи ідентифікації в інформаційній сфері.

Виклад основного матеріалу. В умовах розвитку інформаційного суспільства ідентифікація об'єктів

і суб'єктів у цифровому середовищі виступає доказом існування юридичного факту, який спричиняє виникнення, зміну або припинення правовідносин в інформаційному середовищі. Не завжди ідентифікація носить комплексний характер, тобто з урахуванням специфіки здійснення інформаційних процесів в інформаційній сфері, рівня розвитку технологій і віддаленості ідентифікованої особи та особи, яка ідентифікує у просторі проведено ототожнення не завжди є встановленням факту рівності, що перевіряється і ідентифікується.

Ознаки, що перевіряються можуть належати не суб'єкту ідентифікації, а цифровому пристрою, власником якого є суб'єкт, який перевіряється. У даному випадку ідентифікація утворює юридичну фікцію як прийом юридичної техніки. Це дозволяє визнати можливо не існуючий стан, який відповідає дійсності і одночасно юридичний факт для внесення визначеності у суспільні відносини.

При аналізі системи суспільних відносин у сфері ідентифікації доцільно врахувати, що процеси ототожнення визначаються характером і сукупністю, використовуваних технологічних засобів. Для цього можна використовувати спеціальну інформацію (паролі, сертифікати ключів електронного підпису), унікальні предмети (картки доступу, USB-носії тощо), біометричні дані, іншу інформацію та ідентифікатори (наприклад, мережеві – як IP адреси), пов'язані з особою та застосованими технічними засобами.

Ідентифікація може бути реалізованою щодо конкретної особи і об'єктивно недосажною з визначеною точністю, тому що обрані цілі ідентифікації та особливості її способів і методів, технічні питання організації інфраструктури ідентифікації можуть бути не призначені для точної ідентифікації, коли можна визначити лише використовувані цифрові пристрої і їх ідентифікатори.

Об'єктивна неповнота результатів ідентифікації у ряді випадків може бути допустимою коли ставиться мета ідентифікувати групу суб'єктів одного віку, соціального статусу, або відповісти на питання чи це людина або програмне рішення.

Для різних галузей результати ідентифікації мають різне організаційно-правове значення. Важливе значення для ідентифікації різних об'єктів має вміст баз даних, де у ході обліку об'єктів накопичений масив даних про них і їх властивості. Правове регулювання суспільних відносин при формуванні та використанні баз даних в Україні динамічно розвивається. Особливе значення для ідентифікації мають нормативно-правові акти, що регламентують систему реєстрації демографічної, дактилоскопічної, геномної інформації, міграційного обліку, реєстрації транспортних засобів.

Аналізуючи правові питання ідентифікації в умовах розвитку інформаційного суспільства та цифрової економіки, слід зупинитися на системі суспільних відносин, врегульованих правом, пов'язаних з ідентифікацією суб'єктів і об'єктів. Елементами правовідносин виступають суб'єкти, об'єкт і зміст правовідносин. Ідентифікація є інформаційним процесом, де складними для аналізу та реалізації є відносини з ідентифікації складу суб'єктів, що беруть участь у правовідносинах. Специфіка правовідносин в Інтернеті полягає у тому, що залежно від об'єкта, на який спрямовані інтереси суб'єктів, діятимуть норми відповідного права (цивільного, кримінального, адміністративного, інформаційного тощо) [1, с. 150].

Основними суб'єктами правовідносин у сфері ідентифікації є особи, які здійснюють ідентифікацію і особи, яких ідентифікують. Коло осіб досить широке. До них можуть належати: держава, в особі державних органів, органи місцевого самоврядування, фізичні і юридичні особи [2, с. 11]. Значення має інформаційна правосуб'єктність, право бути учасниками правовідносин в інформаційній сфері.

Процес ідентифікації, здійснюється на основі зіставлення ідентифікаторів і інформації про суб'єкт або об'єкт, що наявні у відповідній інформаційній системі. Її результат утворюють складний юридичний факт, з урахуванням змісту прав і обов'язків у різних правовідносинах. Ідентифікація у цифровому середовищі впливає на багато прав і свобод особи, яку ідентифікують. Особливо щодо права на недоторканність приватного життя.

Особи, які беруть участь в ідентифікації використовуючи мережу Інтернет, виконують різні завдання можуть мати різні інтереси. Технології, що застосовують відрізняються певним рівнем надійності. Це створює проблему організаційно-правового забезпечення інформаційної безпеки та достовірності результату ідентифікації, яка у перспективі може бути пов'язана з введенням нових державних контрольних функцій з погляду на створення Інтегрованої системи електронної ідентифікації [3]. Потрібно встановлення юридичної відповідальності за правопорушення у зв'язку з недостовірною або незаконною ідентифікацією.

Наявність організаційно-технічної системи та правових механізмів щодо організації ідентифікації, розвиток інформаційних технологій породжує певні прогалини, що викликають суперечки про приналежність суб'єктам інформації облікових записів. Правове значення має доведення приналежності акаунтів в інформаційній системі, оскільки з цим фактом пов'язано здійснення прав і обов'язків зацікавленої особи.

В умовах інформаційних воєн виникає істотна загроза для інформаційної безпеки через створення фейкових (англ. Fake, помилковий) акаунтів, що необхідно враховувати при визначенні законодавчих вимог до ідентифікації суб'єктів в особливо значущих соціально-економічних сферах.

Потребує уваги питання про права і свободи в сфері недоторканності приватного життя, таємниці зв'язку, свободи поширення і доступу до інформації законними способами. Тут виникає складна парадигма, коли інтереси щодо забезпечення безпеки і стабільності комунікацій за рахунок ідентифікації суб'єктів можуть вступати в протиріччя з інтересами останніх, пов'язаних з анонімністю, властивою культурі Інтернету.

Знаходження балансу інтересів у регулюванні ідентифікації є одним із завдань, про що свідчить проєкт Закону України від 23 лютого 2021 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення укладення угоди між Україною та Європейським Союзом про взаємне визнання кваліфікованих електронних довірчих послуг та імплементації законодавства Європейського Союзу у сфері електронної ідентифікації» [4].

Однією з ключових цілей розвитку інформаційного права і законодавства, пов'язаного з ідентифікацією, має стати забезпечення надійності та безпеки цього інформаційного процесу. Формування нових суспільних відносин, пов'язаних з розвитком цифрової економіки, вимагає наукового осмислення питань і організаційно-правового забезпечення інформаційної безпеки з позиції ідентифікації у інформаційній сфері, вдосконалення механізмів юридичної відповідальності та правового регулювання, рішення ряду правових і організаційних питань з метою розвитку цифрової економіки, передбаченою в стратегічних документах [5, с. 2026].

Оцінюючи найближчі перспективи розвитку правового регулювання в сфері ідентифікації відповідно до Національної економічної стратегії на період до 2030 року, слід констатувати, що плани розробки та прийняття спеціального законодавства у сфері віддаленої ідентифікації призначені на 2021 рік [6]. Відповідний закон не прийнятий, що свідчить про складність даної проблематики, незважаючи на його системо утворюючі значення для становлення правового інституту ідентифікації.

У даний час застосовується ідентифікація з використанням послуг третіх осіб (довіреної сторони, агентів ідентифікації). У першу чергу це поширене в Інтернеті, коли при доступі до інформаційних сервісів останні здійснюють переадресацію на ресурс, де раніше здійснено ідентифікацію.

Поширеною системою є OpenID [7]. Рівень надійності об'єктивно нижче, ніж в державних системах, коли потрібна особиста явка користувача у центр надання адміністративних послуг (ЦНАП) або в уповноважену організацію (наприклад, банк) для реєстрації введення даних і підключення до неї.

За участю довіреної третьої сторони важливого значення набуває довірчий характер відносин. Для організаційно-правового забезпечення ідентифікації наявність або втрата довіри безпосередньо пов'язана з реалізацією функцій державного управління у межах потреби розвитку інституту ідентифікації.

Повинні бути враховані потреби всіх сфер – від особливостей взаємодії фізичних і юридичних осіб з державою, специфіки діяльності у бізнесі до забезпечення єдності ідентифікації у різних сферах.

Важливо встановлення системи державного контролю та нагляду у сфері ідентифікації, включаючи створення уповноваженого органу виконавчої влади (або закріплення відповідних повноважень за існуючим), встановлення системи класифікації механізмів і методів ідентифікації в якості національної системи, вимог до них. Ідентифі-

кація тягне перехід частини викликів у можливості, встановлення меж реалізації, що є важливим для формування державної політики в інформаційній сфері.

Використання інноваційних інформаційних технологій дозволить організувати оперативне отримання волевиявлення громадян в електронній формі, що вплине на систему управління.

Ідентифікації людини засновані на трьох основних видах даних: відомостях, відомих людині, включаючи прізвище, ім'я, по батькові, паспортні дані, дату народження; технічних засобах і кодах, у тому числі електронного підпису, ідентифікаційної карти; біометричних даних.

Акти стандартизації та технічні регулятори визначають безліч різноманітних ідентифікаторів, що використовуються у цифровому середовищі. В інформаційно-телекомунікаційній мережі Інтернет для маршрутизації використовують такі ідентифікатори, як IP-адреси, номери порту, з метою уточнення адреси MAC-адреси. IMEI – ідентифікатор, який є міжнародним ідентифікатором мобільного устаткування має унікальний номер мобільного пристрою, що включає 15 цифр, який використовується у телефонах мереж GSM, WCDMA і IDEN. Цей ідентифікатор активно застосовується мобільними операторами для ідентифікації користувачів.

Виробники постійно вдосконалюють методи захисту програмного забезпечення апарату від модифікації IMEI. У CDMA-мережах використовується аналогічний ідентифікатор MEID. Ідентифікатор IMSI, що зберігається на SIM-карті, є міжнародним ідентифікатором мобільного абонента або індивідуальним номером абонента, який асоційований з кожним користувачем мобільного зв'язку стандарту CDMA, GSM, або UMTS.

У цифрових пристроях виробники використовують свої ідентифікатори. Ідентифікатор Android Id є 64-бітовим номером, який випадковим чином генерується при першому запуску пристрою та згодом залишається незмінним. Унікальний ідентифікатор Apple використовується для роботи сервісів компанії та забезпечення функцій безпеки, але з його допомогою пристрій може бути заблоковано. З розвитком цифрових технологій з'являється безліч ідентифікаторів, що використовують протоколи верхніх рівнів, а з розвитком технологій великих даних (Big Data), машинного навчання, датчиків в системі Інтернету речей (IoT-датчики), різноманітних методів збору і аналізу інформації, інших технологій в інформаційній сфері сукупність ідентифікаторів, що представляють інтерес для автоматизованого збору та використання у ході ідентифікації, розширюється.

Пристрої залишають цифровий знак застосованих апаратних засобів, операційних систем, прикладного програмного забезпечення. Збір здійснюється організаціями, що надають цифрові сервіси або мають Інтернет-ресурси, оскільки зацікавлені в отриманні інформації про користувачів, включаючи дані про використовувані сервіси, фінансову інформацію і інші дані. Наприклад, включений режим Wi-Fi на телефоні показує унікальну MAC-адресу роутера, який знаходиться поблизу, що дозволяє ідентифікувати мобільні пристрої.

Метою збору цифрових знаків виступає отримання комерційної вигоди. Однак цей процес може бути обумовлений технічними причинами. Наприклад, збір даних потрібно для налагодження роботи сервісів. Не виключені політичні цілі, оскільки інформаційно-аналітична обробка великих даних дозволяє прогнозувати настрої, поведінку, потреби соціальних груп і окремих суб'єктів. Бар'єрів, що перешкоджають збору та обробки такої інформації в законодавстві недостатньо. Застосовані цифрові технології дають можливість збирати велику кількість цифрових знаків, які у сукупності можуть служити ідентифікаторами конкретного користувача. До них відносяться дані: про час відвідування сайту, налаштування часу на пристрої, рух курсора, швидкості та темпі набору тексту на

клавіатурі, відвідуваних сайтах, запитах в інформаційно-пошукових системах, дані операційної системи, рекламні ID, використовувані логіни та паролі.

Зібрані дані можуть бути знеособлені та прив'язані до конкретного користувача або людини. Збір подібних знаків супроводжується прив'язкою до ідентифікаторів і дозволяє ідентифікувати користувача пристроєм без порушення вимог законодавства.

У даний час гостро стоїть питання про організаційно-правове забезпечення безпеки персональних даних і правомірності використовуваних методів збору даних для ідентифікації. Особливо це значимо для біометричної ідентифікації, так як біометрія використовує унікальні ідентифікатори фізичних параметрів людини. Окремі питання зазначеного відображено у проєкті Закону України від 05.05.2021 р. № 5463 «Про реалізацію публічних електронних послуг з реєстрації та декларування місця проживання в Україні» [8].

Деяко інший характер носять ідентифікатори у сфері біометричної ідентифікації. ДСТУ ISO/IEC 24713-1:2018 визначає ідентифікатор у цій сфері як рядок унікальних даних, що використовуються у біометричній системі в якості ключа, що зв'язує біометричні ознаки людини з описовими характеристиками особистості людини [9].

Різноманіття ідентифікаторів, з яким людина постійно стикається в повсякденному житті, дозволяє встановити ряд закономірностей. З юридичної точки зору, ідентифікатори доцільно розділити на публічні та конфіденційні – у залежності від того, чи міститься інформація про них у відкритому доступі.

Публічні ідентифікатори можуть присвоюватися та використовуватися не у державних інформаційних та у недержавних системах. Розподіл ідентифікаторів на публічні та конфіденційні (їх правовий статус) матиме значення при організації інформаційного процесу ідентифікації, для визначення складу використовуваної і обробленої конфіденційної інформації, впливає на таємницю ідентифікації. Така класифікація впливає на надійність інформаційного процесу та його достовірність і служить досягненню мети довіри до комунікацій у цифровому інформаційному середовищі.

Висновки. Ідентифікація, будучи інформаційним процесом, включає сукупність певних етапів, обумовлених метою та предметною галуззю: підготовчий, що включає створення і експлуатацію інфраструктури ідентифікації; реєстрацію суб'єктів і об'єктів отожднення; доступ до інфраструктури ідентифікації та порівняння даних, що ідентифікують і ідентифікованих даних; оцінку зіставлення і подальше використання результатів ідентифікації. Ідентифікація є юридичним фактом, результат якого породжує, змінює або припиняє правовідносини в інформаційній сфері.

Ідентифікатором є унікальна інформація, що однозначно зв'язує особу або об'єкт прав із записом у документі або інформаційній системі. Особливістю інформаційних правовідносин, пов'язаних з ідентифікацією, є визначеність цілями, сферами, видами, технологіями, об'ємом інформації, що надається суб'єктами інформаційного обміну, яка збирається і обробляється інфраструктурою ідентифікації.

Змішаний суб'єктно-об'єктний склад інформаційних відносин, пов'язаних з різними видами ідентифікації, різні види та чинники ідентифікації, цілі та результати ідентифікації визначають спільність правових норм, що регулюють розглянуті суспільні відносини. Уніфікація організаційно-правових вимог до ідентифікації визначає єдність інформаційно-правових механізмів регулювання у державному управлінні і інформаційній безпеці.

В умовах розвитку інформаційного суспільства та цифрової економіки необхідне формування науково обґрунтованих підходів до ряду правових питань теоретико-методологічного характеру, які розкривають правову природу ідентифікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бортник Н. Єсімов С. Відносини в мережі Інтернет як об'єкт правового регулювання. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», серія «Юридичні науки»*. 2019. Випуск 6. № 22. С. 147-153.
2. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Кравчук С. М. Теоретичні засади правового регулювання систем штучного інтелекту щодо ідентифікації особи у контексті діяльності органів виконавчої влади. *Соціально-правові студії*. 2020. Випуск 2 (8). С. 8-15.
3. Про затвердження Положення про інтегровану систему електронної ідентифікації : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.06.2019 р. № 546. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/546-2019-%D0%BF#Text>
4. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення укладення угоди між Україною та Європейським Союзом про взаємне визнання кваліфікованих електронних довірчих послуг та імплементації законодавства Європейського Союзу у сфері електронної ідентифікації». 23.02.2021 р. URL. [https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/2_%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82_%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%83_\(%D0%97%D0%9E_%D1%96_%D0%94%D0%A0%D0%A1\).pdf](https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/2_%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82_%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%83_(%D0%97%D0%9E_%D1%96_%D0%94%D0%A0%D0%A1).pdf)
5. Сопільник Л., Скриньковський Р., Ковалів М., Єсімов С. і інші. Розвиток цифрової економіки в контексті забезпечення інформаційної безпеки в Україні. *Traektorія Nauki = Path of Science*. 2020. Vol. 6. № 5. S. 2023-2032.
6. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25>
7. OpenID Connect. URL. <https://habr.com/ru/company/nixys/blog/566910/>
8. Проект Закону України від 05.05.2021 р. № 5463 «Про реалізацію публічних електронних послуг з реєстрації та декларування місця проживання в Україні». URL. https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71838
9. ДСТУ ISO/IEC 24713-1:2018 (ISO/IEC 24713-1:2008, IDT). Інформаційні технології. Біометричні профілі для взаємодії та обміну даними. Частина 1. Огляд біометричних систем і біометричних профілів. (ISO/IEC 24713-1:2008, IDT). URL. http://online.budstandart.com/ru/catalog/doc-page.html?id_doc=78513